

shkoly istorykiv religii V. Pashchenka [Formation of Poltava School of Historians of Religion V. Pashchenko]. Istorii Ukrainy – ochyma molodi: Do 170-richchia z dnia narodzhennia Ivana Puliuia (1845–1918), fizyka, elektrotehnika, vynakhidnyka, hromadskoho diiacha: zb. prats (m. Kyiv, 5 lyst. 2015 r.); ukladach: S.M. Khovrych; redkol.: S.P. Hozhii, O.I. Hurzhii, S.M. Khovrych (vidp. red.) ta in. Kyiv: NTUU «KPI», 2015. S. 94–96. 6. Zerbino D.D. Naukova shkola: lider i uchni [Scientific school: leader and students]. Lviv: Yevrosvit, 2001. 208 s.: il. 7. Krizhanovskiy O.P. Tserkov v sotsyalno-ekonomycheskom razvytyi Pravoberezhnoi Ukrainy v XVIII – pervoi polovyni XIX v. [Church in the socio-economic development of the Right-bank Ukraine in the XVIII - first half of the XIXth century]: avtoref. dys. ... d-ra yst. nauk: 07.00.02; 07.00.03. Kyev, 1992. 32 s. 8. Pashchenko V.O. Polityka radianskoi derzhavy shchodo pravoslavnoi tserkvy. 20–30-ti roky XX stolittia [The policy of the Soviet state concerning the Orthodox Church. 20-30th years of the XXth century]: avtoref. dys. ... d-ra ist. nauk.: 07.00.02. Kyiv, 1993. 80 s. 9. Nestulia O.O. Tserkovna starovyna Ukrainy (1917–1941 rr.) [Church historical of Ukraine (1917–1941)]: avtoref. dys. ... d-ra ist. nauk: 07.00.01. Kyiv, 1996. 33 s.

Vladlen Orlov

DOMESTIC RESEARCH CENTERS OF THE HISTORY OF RELIGIOUS ASSOCIATIONS AND WESTERN CHRISTIAN CHURCHES IN UKRAINE OF THE 19 – THE FIRST THIRD OF THE 20TH CENTURY: SCIENTOMETRIC AND HISTORIOGRAPHIC ANALYSIS

The article notes the main scientific centers and scientific schools studying the history of religion and church in Ukraine of the 19 – the first third of the 20th century and the activities of Western Christian (Catholic, Protestant) Churches that were formed in Ukraine throughout the 1990s. – at the beginning of the 21 century. A litmus paper of growth of the methodological foundations of the national historical science is the dissertations on the basis of which the corresponding research was carried out.

Key words: dissertation, Western Christian Church, historiography, history of religion and church in Ukraine, scientific school, scientific center.

УДК [364–322:070] – 058.12 (477.74) «18/19»

Наталія Волканова

БЛАГОДІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ДВОРЯН БЕССАРАБІЇ НА СТОРІНКАХ МІСЦЕВОЇ ПРЕСИ (СЕРЕДИНА ХІХ – ПОЧАТОК ХХ СТ.)

У статті досліджено проблему відображення в періодичній пресі доброчинної діяльності представників нобілітету Бессарабії під час військових конфліктів Російської імперії середини ХІХ – початку ХХ ст. Проаналізовано повідомлення з цієї тематики, які друкувалися під час війн на сторінках місцевих газет: «Бессарабские областные ведомости», «Бессарабские губернские ведомости», «Кишиневские Епархиальные Ведомости», «Бессарабец», «Бессарабская Жизнь». Охарактеризовано мету, напрямки, зміст, форми та розміри пожертвувань з боку бессарабських аристократів на потреби військового часу.

Ключові слова: дворянство, Бессарабія, Східна війна, російсько-турецька війна 1877–1878 рр., російсько-японська війна.

На середину ХІХ – початок ХХ ст. припав час трьох масштабних збройних конфліктів в Російській імперії – Східна (Кримська) війна 1853–1856 рр., російсько-турецька війна 1877–1878 рр., російсько-японська війна 1904–1905 рр. Під час розгортання кожної військової компанії на перший план виступала важлива соціальна проблема – надання допомоги воїнам та їх родинам. Держава, у свою чергу, не змогла впоратися з такою кількістю людей, які потребували підтримки. Тому незмінним помічником в цій справі виступало населення країни. За розмірами доброчинності перше місце займали представники заможних дворянських родів. Безпосередню участь в цій справі взяли бессарабські аристократи.

Для того, щоб детальніше проаналізувати специфіку розвитку благодійної діяльності бессарабських дворян, необхідно, окрім архівних джерел, залучити додаткові. Одними з таких виступають періодичні видання, які допоможуть більш ширше розкрити регіональні особливості благодійної допомоги аристократів Бессарабії. Саме періодична преса є важливою галуззю інформаційної та культурно-просвітницької діяльності держави, яка тісно пов'язана з усіма сферами суспільного життя, покликана зберігати і примножувати культуру та формувати національну і громадянську самосвідомість.

Останнім часом історики починають приділяти все більше уваги дослідженню регіональної історії благодійної діяльності окремих верств населення. Так, історію благодійності в Наддніпрянській Україні під час російсько-турецької війни 1877–1878 рр. на сторінках газети

«Киевлянин» досліджує у своїй статті В. Піскіжова [1]. Окремо добродійну діяльність бессарабського духівництва за матеріалами «Кишиневские епархиальные ведомости» розглядає В. Солодь [2]. Частково на проблемі благодійної допомоги дворянської верстви Бессарабії зупинилася у своїх дослідженнях Л. Циганенко [3]. Разом з тим поза увагою науковців залишилися деякі аспекти даної проблеми.

Метою статті виступає аналіз висвітлення на сторінках періодичних видань добродійної діяльності бессарабських дворян під час військових конфліктів Російської імперії середини XIX – початку XX ст.

Благодійна діяльність місцевої аристократії на підтримку армії під час Східної війни, російсько-турецької війни 1877–1878 рр. та російсько-японської активно висвітлювалася періодичними виданнями Бессарабії. Матеріали, присвячені цій тематиці, час від часу з'являлися на шпальтах усіх місцевих епархіальних, обласних (пізніше – губернських) відомостей та інших газет.

Першим періодичним виданням Бессарабії була газета «Бессарабские областные ведомости», яка почала друкуватися 17 липня 1854 р. російською мовою один раз на тиждень [4]. Майже у кожному випуску містилися матеріали, присвячені темі благодійності місцевих дворян у часи Східної війни.

Форми збору пожертвувань були різноманітними, одним із них виступала організація благодійних концертів, спектаклів та інших заходів. На сторінках газети публікувалися оголошення про їх проведення, у яких вказувалася дата, місце, ціна квитка і де його можна було придбати (в основному зазначалася особиста адреса дворянки, яка відповідала за підготовку заходу). В наступних випусках обов'язково друкувався звіт про проведення того чи іншого заходу: повідомлялася сума зібраних грошей, називалися благодійники (ними зазвичай виступали представники дворянських родів), окремо надавалася інформація про те, куди передавалися зібрані гроші. Так, випуск газети № 19, повідомляє нам, що 24 листопада 1855 р. у м. Кишиневі дворянки Різо (попечительки дівочого пансіону) організували концерт на користь поранених воїнів. У проведенні заходу брали участь доньки бессарабських аристократів – вихованки пансіону. Вартість квитка була добровільною і доходила до 50 крб. На сцені виступали юні представниці нобілітету бессарабських родин Я. Карастаті, О. Руссо, М. Оссовська, Т. Андріяш, які співали та грали на роялі. На концерті виручено 407 крб., які передано на потреби армії [5].

Публікації у газеті свідчать, що суми коштів, пожертвовані представниками дворянського стану, були дуже значними. Так, графиня Е. Орлова-Денисова збрала від дворян м. Кишинева на користь поранених воїнів в Криму 1800 крб. Найбільше внесли пожертвувань представники заможних аристократичних родів – М. Манук-бей та Г. Крупенська (по 50 крб. кожен) [6].

Окремим видом фінансової допомоги були внески на користь морських воїнів та їх родин, наприклад, на початку 1855 р. найбільше надали грошей представники нобілітету Соросько-Яського повіту – 1 040 крб. [7].

Не поодинокими були й випадки негрошової допомоги. Так, у серпні 1854 р. губернський секретар Н. Заржицький організував у м. Ізмаїл сушку сухарів на потреби армії. Усього, під його керівництвом доставлено на склад 22 тис. пудів сухарів [8]. Окрім провіанту дворяни часто жертвували перев'язувальні матеріали для надання медичної допомоги пораненим воїнам. Так, Н. Телешт передала 105 аршин бинту [9].

На особливу увагу заслуговує благодійна діяльність дворянок, пов'язана із утриманням дітей загиблих воїнів в дівочих пансіонах м. Кишинева. Так, наприкінці війни аристократки М. Різо, Г. Козлова, Н. Форі прийняли двох дітей вбитих офіцерів на навчання та виховання за власний кошт [10].

Невід'ємною частиною кожного випуску «Бессарабских областных ведомостей» були повідомлення в офіційній частині про подяку імператора благодійникам, які зробили найбільший внесок на користь армії. Подяки виконували мотиваційну функцію та мали на меті залучити нових благодійників. Найчастіше таку вдячність поряд з представниками інших верств населення отримували бессарабські аристократи. Наприклад, дворянин М. Керемеджогло отримав подяку за частування обідом військ, що проходили через Бессарабську область у 1855 р. [11].

У 1873 р. Бессарабську область перейменовано в губернію. Адміністративні зміни торкнулися і назви газети як офіційного видання «Бессарабские губернские ведомости», яке виходило три рази на тиждень. На період виходу цієї газети припав російсько-турецький конфлікт 1877–1878 рр.

Саме «Бессарабские губернские ведомости» виступають цінним джерелом при дослідженні питання благодійної діяльності бессарабських дворян у цей період, адже надають вичерпну та повну інформацію.

Найчастіше на сторінках газети розміщували витяги з протоколів засідання Товариства піклування про хворих і поранених воїнів та Дамських комітетів, у роботі яких безпосередньо приймали участь бессарабські аристократи. Так, серед членів Товариства піклування про хворих і

поранених воїнів знаходимо інформацію про дворянина М. Шебеко, який у цей час виконував обов'язки бессарабського губернатора. У липні 1877 р. М. Шебеко на одному із засідань запропонував відкрити у м. Кишиневі у приміщенні дитячого будинку швейну майстерню для виготовлення необхідних речей на фронт [12]. Таку майстерню відкрито пізніше на благодійних засадах та за сприяння дворянок Бессарабії.

Редакція газети продовжувала практику відображення доброчинності бессарабського нобілітету та друкувала матеріали за формами, які стали звичними у час східної війни: організація благодійних заходів, фінансові внески та матеріальна допомога. Проте розміри грошових внесків стали більшими. Так, влітку 1877 р. бессарабська дворянка Ю. Джуминська передала на створення Кишинівського інвалідного будинку – 1 тис. крб. [13].

Кращою стала організація доставки пожертвувань військовослужбовцям: зібрані пожертви передавалися дворянкам, які пакували їх та особисто займалися доставкою на фронт. Так, взимку 1878 р. усі пожертвовані бессарабським нобілітетом теплі речі були спакзовані у три тюки дворянкою Г. Нарішкіною та відправлені через представника Червоного Хреста до діючої армії [14].

Окрім цього, додалися нові напрями благодійності, а саме: відкриття та організація діяльності лазаретів. Наприклад, 21 квітня 1878 р. представниці Дамського комітету відкрили у м. Кишиневі притулок для демобілізованих за станом здоров'я воїнів на 50 осіб [15].

Питанням благодійності також приділяв увагу перший журнал Бессарабії – «Кишиневские Епархиальные Ведомости» (офіційний друкований орган бессарабського духовництва), який почав виходити 1 липня 1867 р. два рази на місяць. Журнал складався з двох частин – офіційної (церковні документи) та неофіційної (матеріали з питань історії, археології, етнографії) [16]. На сторінках журналу висвітлювалися питання, які так чи інакше торкалися військових конфліктів: маніфести про оголошення імператором війни і миру, діяльність сестер милосердя Червоного Хреста та ін.

Під час російсько-турецької війни 1877–1878 рр. у рубриці «Местные известия» розміщено повідомлення, яке висвітлювало діяльність бессарабських дворян з питань влаштування та роботи швейних майстерень для виготовлення натільної білизни та одягу пораненим і хворим воїнам. Усього на початку липня 1877 р. за участю дворянок Бессарабії в м. Кишиневі відкрито три таких майстерні: в приміщенні кишинівського епархіального училища, притулку Бальша та будівлі Кишинівської духовної семінарії. Окремо перераховано імена засновниць майстерень, серед яких названо бессарабських дворянок: С. Драгомирова, Г. Нарішкіна, А. Абаза, М. Катаказі, А. Косич, В. Жданова, Н. Доброва, А. Кліца, М. Шебеко. Вони впродовж усього військового конфлікту керували роботою в майстернях [17].

У часи російсько-японської війни щодня видавалася газета «Бессарабец». Сторінки видання рясніли повідомленнями про різноманітні форми благодійної допомоги бессарабських аристократів. У цей час грошові внески були найбільш розповсюдженою формою пожертв. Так, дворянин Г. Строеско пожертвував 1200 крб. воїнам. Окрім прямих грошових пожертвувань дворяни надавали відсотки у банку. Так, вдова титулярного радника А. Маймескулова перерахувала 1400 крб. від 5 тис. крб. на утримання сиріт, а з 9 тис. крб. просила перераховувати відсотки на влаштування ліжок для поранених воїнів у губернській земській управі [18].

Матеріальна допомога виражалася у доставці на фронт бессарабського вина та тютюну. Так, «Бессарабец» повідомляє нам, що наприкінці червня 1904 р. бессарабські дворяни закупили і направили на фронт 4500 пляшки вина та 250 пудів тютюну [19]. Окрім цього, бессарабські аристократи турбувалися про духовний стан солдат: А. Лашков передав військовослужбовцям на фронт 10 великих і 118 малих книг для читання [20].

Також у період з 1904 по 1919 р. у Бессарабії друкувалася щоденна газета великого формату «Бессарабская Жизнь» [4]. На сторінках часопису розміщено рубрику «Благотворительность», у якій повідомлялося про доброчинців і розміри їх пожертвувань.

У часи російсько-японської війни бессарабські дворяни активно надавали допомогу, спрямовану на посилення дворянських загонів Червоного Хреста на Далекому Сході. Публікації «Бессарабской жизни» свідчать, що пожертвування від представників дворянського стану були дуже значними. Так, упродовж 6 листопада – 8 грудня 1904 р. найбільшими доброчинцями виступали: В. Мелега, який передав – 12 теплих сорочок; М. Крупенська – 12 рушників; В. Перетяткович – 8 пудів тютюну, 25 коробок сірників, 25 кисетів для тютюну; Н. Крупенська пожертвувала 100 крб., на які куплено 38 ковдр. Окремим видом матеріальних пожертв був тютюн. Силами нобілітету у 1904 р. зібрано 9 пудів тютюну (найбільше пожертвував Г. Харгель – 2 пуди) [21].

Таким чином, висвітлення благодійної діяльності бессарабських дворян на сторінках періодичних видань в цілому мало важливе інформаційне, пропагандистське і агітаційне значення.

Основними формами допомоги стали грошові та речові пожертвування, здебільшого спрямовані на вирішення санітарних потреб армії (облаштування шпиталів, лазаретів, потягів медичного призначення та ін.), медичне забезпечення, утримання хворих і поранених вояків до їх повного одужання, підтримка сімей загиблих воїнів. Перспективу подальшого наукового пошуку вбачаємо в поглибленому дослідженні благодійної діяльності бессарабської аристократії під час військових конфліктів Російської імперії XIX – початку XX ст.

Список використаних джерел

1. Піскіжова В. В. Висвітлення питань благодійності громадськості Наддніпрянської України під час російсько-турецької війни 1877–1878 рр. на сторінках газети «Киевлянин» // Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. К., 2014. Вип. 23. С. 278–295.
2. Солодь В. А. Благотворительная деятельность духовенства Кишиневской епархии в 1915–1916 гг. (по материалам «Кишиневских епархиальных ведомостей») // История Карпато-Днестровских земель с древнейших времен. Кишинев, 2016. № 2 (44). С. 111–135.
3. Циганенко Л. Ф. Доброчинна діяльність дворян Бессарабії у сфері освіти (остання третина XIX – початок XX ст.) // Проблеми історії України XIX – початку XX ст. 2011. Вип. XIX. С. 311–319.
4. Пресса в Бессарабии // Dacoromania. URL: http://dacoromania.net/wiki/пресса_в_Бессарабии (дата звернення: 01.09.2017).
5. Концерт, даний воспитанницами кишиневского образцового пансиона девиц Ризо, в пользу раненых воинов в Крыму // Бессарабские областные ведомости. 1855. № 19. 14 мая.
6. Изъявление благодарности // Бессарабские областные ведомости. 1855. № 5. 29 января.
7. Изъявление благодарности // Бессарабские областные ведомости. 1855. № 9. 16 апреля.
8. Изъявление благодарности // Бессарабские областные ведомости. 1854. № 8. 4 сентября.
9. Изъявление благодарности // Бессарабские областные ведомости. 1854. № 15. 16 октября.
10. Изъявление благодарности // Бессарабские областные ведомости. 1855. № 18. 7 мая.
11. Изъявление благодарности // Бессарабские областные ведомости. 1854. № 14. 16 октября.
12. Бессарабские губернские ведомости. 1877. № 50. 29 июня.
13. Бессарабские губернские ведомости. 1877. № 52. 6 июля.
14. Бессарабские губернские ведомости. 1878. № 2. 11 января.
15. Бессарабские губернские ведомости. 1878. № 19. 11 марта.
16. Румянцев Е. Старообрядческая тематика на страницах «Кишиневских епархиальных ведомостей» // Все о Бессарабии. URL: http://www.bessarabia.ru/old_s5.htm. (дата звернення: 01.09.2017).
17. Местные известия // Кишиневские Епархиальные Ведомости. 1877. № 13. 1–15 июля.
18. Местная хроника // Бессарабец. 1904. № 179. 9 июля.
19. Местная хроника // Бессарабец. 1904. № 178. 8 июля.
20. Б.О.Б. // Бессарабец. 1904. № 190. 20 июля.
21. Благотворительность // Бессарабская жизнь. 1904. № 29. 2 декабря.

References

1. Piskizhova V. V. Visvitleniya pitan blagodiynosti gromadskosti Naddnipyrianskoyi Ukrayini pid chas rosiysko-turetskoyi viyni 1877–1878 rr. na storinkah gazeti «Kievlyanin» [Coverage of the public charity issues of the Dnieper Ukraine during the Russian-Turkish War of 1877–1878 on the pages of the newspaper «Kievan»]. International relations of Ukraine: scientific searches and finds, 2014, vol. 23, pp. 278–295.
2. Solod V. A. Blagotvoritel'naya deyatel'nost' duhovenstva Kishinevskoy eparhii v 1915–1916 gg. (po materialam «Kishinevskikh eparhialnykh vedomostey») [Charity activity of the clergy of the diocese of Chisinau in 1915–1916. (according to the materials of the Kishinev diocesan newswires)]. History of the Carpathian-Dniester lands from the earliest times, 2016, No. 2 (44), pp. 111–135.
3. Tsiganenko L. F. Dobrochinna diyalnist dvoryan Bessarabiyi u sferi osviti (ostannya tretina XIX – pochatok XX st.) [Charitable activity of the Bessarabian nobles in the field of education (the last third of the nineteenth – the beginning of the twentieth century)]. Problems of the history of Ukraine from the XIX – early XX centuries, 2011, vol. XIX, pp. 311–319.
4. Pressa v Bessarabii [Press in Bessarabia]. Dacoromania, electronic resource, access mode: http://dacoromania.net/wiki/press_bessarabia.
5. Kontsert, dannyiy vospitannitsami kishinevskogo obraztsovogo pansiona devits Rizo, v polzu ranenykh voynov v Kryimu [Concert given by the girls of the Kishinev exemplary guest house Rizo in favor of the wounded warriors in the Crimea]. Bessarabian regional reports, 1855, No. 19, May 14.
6. Iz'yavlenie blagodarnosti [Acknowledgments]. Bessarabian Regional Statements, 1855, No. 5, 29 January.
7. Iz'yavlenie blagodarnosti [Acknowledgments]. Bessarabian Regional Statements, 1855, No. 9, April 16.
8. Iz'yavlenie blagodarnosti [Acknowledgments]. Bessarabian Regional Statements, 1854, No. 8, September 4.
9. Iz'yavlenie blagodarnosti [Acknowledgments]. Bessarabian Regional Statements, 1854, No. 15, October 16.
10. Iz'yavlenie blagodarnosti [Acknowledgments]. Bessarabian Regional Gazette, 1855, No. 18, May 7.
11. Iz'yavlenie blagodarnosti [Acknowledgments]. Bessarabian Regional Statements, 1854, No. 14, October 16.
12. Bessarabskie gubernskie vedomosti [Bessarabian provincial newsletters]. 1877, No. 50, June 29.
13. Bessarabskie gubernskie vedomosti [Bessarabian provincial newsletters]. 1877, No. 52, July 6.
14. Bessarabskie gubernskie vedomosti [Bessarabian provincial newsletters]. 1878, No. 2, January 11.
15. Bessarabskie gubernskie vedomosti [Bessarabian provincial newsletters]. 1878, No. 19, March 11.
16. Rumyantsev E. Staroobryadcheskaya tematika na stranitsah «Kishinevskikh eparhialnykh vedomostey» [Old Believers on the pages of «Chisinau Diocesan News»]. All about Bessarabia, electronic resource, access mode: http://www.bessarabia.ru/old_s5.htm.
17. Mestnyie izvestiya [Local news]. Chisinau Diocesan News, 1877, No. 13, July 1–15.
18. Mestnaya hronika [Local chronicle]. Bessarabets, 1904, No. 179, July 9.
19. Mestnaya hronika [Local chronicle]. Bessarabets, 1904, No. 178, July 8.
20. B.O.B. [B.O.B.]. Bessarabets, 1904, No. 190, July 20.
21. Blagotvoritel'nost' [Charity]. Bessarabian life, 1904, No. 29, December 2.

Natalia Volkanova

CHARITABLE ACTIVITY OF THE BESSARABIAN NOBLES (MIDDLE OF THE XIX – EARLY XX CENTURIES)

The article deals with the problem of reflection of the charitable work of the representatives of the Bessarabian nobility during the military conflicts of the Russian empire of the mid-nineteenth and early twentieth centuries in the periodic press. Messages on this topic, which were printed during the war on the pages of local newspapers such as «Bessarabian Regional Gazette», «Bessarabian Provincial Gazette», «Kishinev Diocesan Journal», «Bessarabets», «Bessarabian Life» were analyzed.

The illumination of the charitable work of the Bessarabian nobility on the pages of periodicals as a whole was of a very important informational and propaganda significance. The main forms of assistance were money and material donations, mainly aimed at solving the sanitary needs of the army (the arrangement of hospitals, medical trains, etc.), medical care, the maintenance of sick and wounded soldiers until their full recovery, support for the families of dead soldiers.

The prospect of further scientific research is seen in the in-depth study of the charitable activities of the Bessarabian aristocracy during the military conflicts of the Russian Empire from the nineteenth and early twentieth centuries.

Key words: nobility, Bessarabia, Eastern war, Russian-Turkish war of 1877–1878, Russian-Japanese war.

УДК 379.85

Володимир Ганський

БІЛОРУСЬКА ІСТОРІОГРАФІЯ ТУРИСТИЧНОЇ ТА ЕКСКУРСІЙНО-КРАЄЗНАВЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПІВНІЧНО-СХІДНИХ ВОЄВОДСТВАХ МІЖВОЄННОЇ ПОЛЬЩІ

Стаття висвітлює ступінь дослідженості історії туристичної та екскурсійно-краєзнавчої діяльності у північно-східних воєводствах II Речі Посполитої 1920–1930-х рр., які в радянській історіографії отримали назву «Західна Білорусь». Розглядаються роботи білоруських авторів попередніх періодів та сучасності, визначаються основні напрямки їх досліджень.

Ключові слова: туризм, історія туризму, історіографія, Польща, Західна Білорусь.

Вивчення туризму та історії його розвитку останнім часом стає все більш актуальним, у світовій гуманітарній науці йде процес становлення туризмології як нового перспективного напрямку комплексних і міждисциплінарних досліджень, важливе місце серед яких займає історія туризму. У цьому відношенні особливий інтерес викликає період між двома світовими війнами, бо саме до цього часу відноситься зародження і становлення туризму в сучасному його розумінні, що відбувалося в умовах перебування західноукраїнських та західнобілоруських земель у складі Польської держави. Проте вивчення історії цього багатогранного соціального феномена ХХ ст. на території держав Східної Європи до цього часу рясніє нерозкритими темами і напрямками.

Існуючі публікації описують, зазвичай, загальні тенденції суспільно-політичного та соціально-культурного розвитку Західної Білорусі у складі Польщі, багато уваги приділяється проблемам розвитку сільського господарства, промисловості та торгівлі, дрібнотоварного виробництва. Традиційним є детальне вивчення діяльності політичних партій та громадських організацій, які діяли на цих землях в період між двома світовими війнами. Однак спеціальних досліджень, які б були присвячені саме туристсько-екскурсійної активності місцевого населення, процесу становлення туризму в регіоні до недавнього часу не існувало. Питанні туризму лише частково висвітлювалися в роботах, присвячених іншим сферами життя західнобілоруського суспільства. У зв'язку з цим, вкрай актуальним є сьогодні проведення історіографічного аналізу проблеми розвитку туристичної та екскурсійно-краєзнавчої діяльності у північно-східних (білоруських) воєводствах міжвоєнної Польщі.

Мета статті: загальна характеристика наукових публікацій з історії туристичної та екскурсійно-краєзнавчої діяльності у північно-східних (білоруських) воєводствах Польщі у 1920–1930-х рр.

Розвиток туризму в Західній Білорусі в 1921–1939 рр. як окреме явище соціально-економічних і суспільно-політичних процесів в білоруській історіографії комплексно до цього часу не розглядалося. Однак окремі аспекти розвитку туристичної інфраструктури та інституційного середовища туризму у міжвоєнний період вже ставали об'єктами вивчення білоруських дослідників.